

УРЕЂУЈЕ А. ХАЏИЋ.

ИЗЛАЗИ ЧЕТИРИ ПУТА НА НЕДЕЉУ НА ПО ТАБАКА. — СТОЈИ ЗА НОВИ САД 40, А НА СТРАНУ 60 НОВ. МЕСЕЧНО. — ЗА ОГЛАСЕ
НАПЛАЋУЈЕ СЕ ОД ЈЕДНЕ ВРСТЕ 3 НОВ. И 30 ЗА ЖИГ ОВАКИ ПУТ.

ОБА НАША НАРОДНА ПОЗОРИШТА.

(Свршетак.)

Па на што је служио сав тај грдаи дуги посао? Само на то, да нам се допусти да се смемо сами помагати. Прилоге на фонд позоришни и на издржавање позоришта давао је народ; у јулију 1861. састављена је позоришна дружина, која је отпочела представе у Н. Саду, а за тим је обишла још тридесет других места у Бачкој, Банату, Срему, Мађарској, Славонији; и у Србији Београд. То нису били готови глумци, но почетници, који су се мало по мало извежбали у позоришној вештини: али сад служе на част и код овдашњег и код загребачког позоришта. Исто се тако изнова морало радити и ово реперторије.

Трагови целе ове дуге радње могу се наћи у оновременој журналистици. Од 1859. па до сад премећите листове тамошњих новина, па ћете наћи на све фазе развитка, кроз које је прошло народно позориште, видећете све покушаје, и успешне и неуспешне, који су предузимани за тај народни завод. Видећете, да је све ишло с муком и натегом, али да је ипак ишло, и да је ишло напред, ма и полагаано. На овом је послу мање више радила цела тамошња интелигенција, прилагао је цео народ, а копча, која је све ово свезивала, труба, која је све на посао будила, компас, који је свима правац показивао, — била је журналистика.

Желите ли знати, како се тамо нише критика? Узмите лист „Позориште“, па читајте. Рећи ћете можда, да претерују у хвали? Ја бих рекао, да није тако; јер налазим, да каткад по где што и замере, али замере благо, као отац сину, као брат брату. А откуда им те блакости? Отуда, што знају како је тешко што стећи и запатити: јер су се сами

мучили док су то стекли; јер љубе оно, ради чега су се мучили.

Ето тако стоји г. Б. с тамошњим позориштем.

Сад да видимо, како стоји наша журналистика и критика према нашем позоришту.

Овдашња журналистика није морала да чека, као она преко, пуних шест година, да се само до потврде позоришних статута дође; она није морала купити по народу поједине новчиће и форинте, да из њих саставља позоришни фонд и средства за издржавање позоришта; она није морала купити почетнике, да од њих дугим вежбањем справља глумце и вештаке. Њој је одмах с почетка уштеђен био тај огромни посао, на коме се морало неколико дугих година радити тамо преко. Њој је овдашње позориште дошло као поклон, као кад нам зрела јабука с дрвета падне у крило. Наша тамошња браћа сматраше за милост, ако им се од горе само не забрани, да се сами за се старају; а ми овде добисмо од горе готово позориште на поклон, дарезљивосту незаборављенога кнеза Михаила, настојавањем намесништва, државном помоћу законодавног тела. Глумце добисмо готове из Н. Сада и Загреба, а и по гдекоји наш син врати нам се натраг из крила туђинске Талије у наше коло.

Па како се владала наша преса према новосерском у српској престолници народном позоришту?

Је ли достојно поздравила овај радосни појав? Је ли представила, шта значи Београд, и у њему народно позориште место Стамбол-капије? Је ли показала, да ово позориште није само за Београд, ни само за оних седамнаест округа, што се данашњом Србијом зову: већ да о њему воде рачуна више од пет милиона Срба,

више од дванаест милиона Југославена, више од осамдесет милиона Славена, Европа и сав образовани свет, да с њиме добијамо улазницу и легитимациону карту за концерат светске образованости? Је ли покушала кадгод, да протумачи ову изреку „noblesse oblige“ с погледом и на позориште? Је ли изрекла кадгод, да с овим чином, и ако јест много, није ипак још све свршено; да позоришту ваља не само вегетирати, већ и живети, и у сваком погледу напредовати, ако ће да буде свога имена и позива вредно? Је ли изрекла кадгод, да се сад не сме више натраг; да га ни у случају кризе не смемо затворити, јер то част народна не допушта, већ да га морамо по што по то одржати? Је ли у опште икад било говора о каквој кризи, која би га снаћи могла, и о средствима, којима би се иста криза могла предупредити, или уклонити? Је ли покушала кадгод, да повуче паралелу између средстава, с којима позориште располаже, и између претензија, које се на њ стављају; и ако их није нашла у хармонији, је ли се потрудила, да или спреми земљиште и приурити духове за повећање тих средстава, или — ако то не би ишло — да претензије на мањи степен сведе? Је ли се потрудила, да свестрано разбистри појмове о позоришту; да му његово пристојно место међу просветним заводима обележи и обезбеди; да га и од пакосних, и од глупих, али и од поштених, само добро не мотивираних нападаја и скрупула заштити; да добаже, да позориште крепити, не значи одмах друге корисне заводе оштећавати; да — ако и не уме на длану показати све користи, које од позоришта имамо — уме бар побројати све штете, које ће нас постићи, ако га изгубимо? Је ли показала наша преса толико резигнације, да на тренут заборава разлике у политичним назорима, у личним симпатијама и антипатијама, па да се сва, раме уз раме, удружи на једну општу, племениту цел; да с љубављу обгрли ово нејаљо чедо; да му буде помагач, саветник, потпора, његов посредник свуда, где му посредовати треба? Је ли повела кадгод озбиљну реч о међусобном одношају наших позоришта; о потреби заједничке радње и споразумљења међу њима, и о начинима како да се то постигне; о унутрашњим одношајима позоришта; о управи и њеним органима; о глумцима и њином одношају према по-

зоришту; о праву вредних и заслужних чланова на безбрижну старост, или бар на спокојну садашњост, да не мора позоришни управитељ својим новцем штитити заслужног члана од незаслужене неприлике, а позориште од штете, као што се то лицем данас догодило? Најпосле, је ли покушала приликом ове последње новчане кризе анимирати публику, или бар навестити, да узрок слабије посете не мора увек лежати у слабијој радњи позоришних органа, но много више у другим околностима, које су изван домаћаја тих органа?

Метнимо руку на срце, и запитајмо се још један пут: је ли чињено што од свега тога? Је ли за ових пет година изапао у свима нашим новинама ма само један чланак, који се с овим питањима бавио?

Место таквих чланака опште вредности доносили су овдашњи листови критике о позоришним представама. Ове су критике биле већином „испод критике“, њима се позоришту више шкодило, него користило. Позоришни извештач, дошав кући из позоришта, написао је онако дремљив на брзу руку реферат о представи за сутрашње новине. Скоро сваки од тих извештача носио је у једном цепену бонбоне за своје љубимце, а у другом канџију за оне, које није радо гледао; ћутећи је пролазио каткад поред прве снаге, а често нам је представљао и звезду дванаесте величине као даницу. И најбеспристраснији од њих давао је глумцима само „ђачке белешке.“ Водио се тачан рачун о боји рукавица, о дужини шињона, о висини штикала, и другим важним стварима. Најбољим комадима изрицана је самртна пресуда. Из свију тих критика вирило је површно, афектирана блазираност, заједљивост, лична сујета, а често и грубо незнање. Сваки је критичар избегавао прилику, да са управом и њеним органима у лични додир ступи и обавештења потражи; сваки је по свом ћефу зидао, рушио, кадио и палио. Још су се најбоље владале оне новине, које су — ћутале.

Ето то је чињено. И да није у последње доба позоришту с оне исте стране засинула зрака нове наде, откуда нам је и само позориште као поклон дошло; да не чусмо у последње доба и за племенито заузимање наших госпођа, што нас грени у нади, да ће саучешће ово скорим продрети у све крајеве и слојеве нашег народа:

по нашој критици дочекало би позориште скорим црних дана! Да до тог дође — што не дај боже — не би ни једном критичару световао, да нкад, па ни после више година, прође измеђ зграде народног позоришта и — споменика нашег незаборављеног великог покојника, да му из позоришта не заори на сусрет пакосни подсмеј туђинске Талије, а да се на споменику племените црте кнеза оснивача не развуку на жалостан осмејае, и из каменитих усана да не зајекну

тужне речи: „Тако ли ми чувасте моје мезимче?“

Што рекох за оба позоришта, не рекох с намером, да икога вређам и икога уздижем. Једна смо крв, једне су нам и мане и врлине.

Туђински притисак беше онде покретач многог племенитом делу; а ми благосиљајмо бога, што смо своји, што је на нашој пирамиди од врха па до доле све наше, и учинимо својом вољом, што они тамо из морања чине, учинимо више него они, јер можемо!“

Л И С Т Ш Њ Ш.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(„Нервозни“), шаљива игра у три чина, написао Викторијен Сарду, с француског, приказана је на нашој позорници 25. марта ове године.

Први пут! Како је мила та реч свакој публици! Али славна публика, да ти знаш, како је та реч ужасна сваком извештачу, ти би се смилувала те не би толико желела све нове и нове комаде. Шта ће да ради сирмах извештач? Ако ће да вам приповеди, шта се збива у „нервознима“, биће вама, који сте их видели и ради којих се највише пише извештај, досадан. Али по несрећи може овај лист имати и онаких читалаца, који не седе ни у Новом Саду, ни у Београду, који нису могли тако често отпаркивати у Беч и завиривати му у „бураг (Burg)“ који и ако су бивали у Пешти, не знају мађарски, те нису гледали „немзети синхаза“ ни у сјају негдашње му славе ни у мраку скорашњег му опадања. Ради такве браће не може се извештачу на ино, а ви, који сте видели и чули, прескочите ово правило, што сада долази.

Бержерен (Рашић) и Тирје (Зорић) главничари (капиталисте?) и Марто (Суботић) кућегазда, та тројица су нервозни; српски језик на срећу не познаје те речи, јер народ не познаје те болести: од прилике ће рећи, осетљиви, муванати. Луција, кћи мартовљева (Л. Хаџибева), Марија, под својче му (Ј. Сајевићка), Тирјерова жена (Ј. Поповићева) и Пласида, мартовљева газдарица (Ј. Маринковићка) имају с њима сто невоља и беда. Чим ко шкрине ножем по таџиру, чим шушне листом у књици, чим из ненада мало залуци вратима, болеснике спада мука и трзавица. Лечници не могу да их излече, али подувати се тога синовац мартовљев, Цезар (А. Сајевић); тим оће и да заслужи руку маријину, коју проси неспретни, али лаког Тибурсије (Недељковић), по више рад изгледа на мираз, који се чува у једном ковчежићу, што су у њега спуштала сва три нервозна пријатеља по један франак на дан још од најранијег детињства јој по узајамној погодби. Цезар пође у свом лечењу путем хомеопатским: лечи их оним, што се чини као да баш изазива болест: лупом, грдњом, псовком, отвореним укором онога што њему није болест, већ пуко пренемагање. У томе га помаже и тирјеров син Луј (Марковић), који проси Луцију. Но тим опасним начином раздраже они болеснике

тако, да Марто већ обећа Марију Тибурсијеру. Дође већ и бележник рад брачног уговора, само још да се отвори ковчежић, да се види младин мираз. Кад тамо, али ковчежић — празан. Јер нервозна браћа уједно су и тврднице, те један другог тео да превари. Тибурсије одмах одустане, Цезар добије Марију, Луј Луцију, нервозни се освесте и комедија се докона.

Ми „нервознима“ не проричемо дугачке будућности на српској позорници. Наша публика не зна, шта је нервозност; а шаљива игра, која шиба друштвени какав порок, друштвену слабост, које нема у гледалаца, којима се комад приказује, така шаљива игра не може захватити корена у такој публици. На послетку није ни штета; није нам жао ни једне појаве, ни једне замисли, ни једног облика, ма да им признајемо фотографску верност. Само би се тако могао наставити век „нервознима“, кад би се прерадили, те да престану бити „нервозни“, већ да се радња и заплет сав прикупи око лукавог тврдовања и ковчежића.

Што се тиче приказивања, морамо признати свој тројици „нервозних“, на име Суботићу, да су срећно решили свој задатак. Али особито нас је занимао тог вечера Недељковић, у кога је комика била у толико од већег успеха, што га је публика иначе вична гледати у са свим противним улогама. И сајевићев Цезар је испунио своје место. Женске су улоге у „нервознима“ тако незнатне, да нисмо имали ни каде пазити на њих, те сад немамо маха ни оцењивати их.

—3—

П О З О Р И Ш Т Е.

* (Народно позориште у Београду.) У народном позоришту у Београду одређен је за месец април овај ред позоришних представа: У недељу 1. априла: „Маркова сабла“. — У понедеоник 9. априла: „Распикућа“. — У уторак 10. априла: „Граничари“. — У петак 13. априла: „Очајник“ (нов комад). — У недељу 15. апр. по други пут: „Очајник“. — У уторак 17. априла: „Адријана Лекуврерова“. — У понедеоник 23. априла: „Добрила и Миленко“. — У среду 25. априла: „Добросретница“ (нов.) — У петак 27 априла: „Дон Карлос“, (нов.) — У недељу 29. априла: „Максвел“. — Замена „Мамица“. — „Присни пријатељи“. — „Избирачица“.

Издаје управа српског народног позоришта.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

48. ПРЕДСТАВА

У НОВОЈ ПРЕПЛАТИ 9.

У НОВОМЕ САДУ У УТОРАК 3 АПРИЛА 1873.

У НОВОЈ ПОЗОРИШНОЈ ДВОРАНИ:

ТАМНИЦА.

ШАЛЈИВА ИГРА У 4 ЧИНА ОД РОДЕРИКА БЕНЕДИСА, ПОСРБИО Л. ТЕЛЕЧЕИ.

О С О Б Е:

Доктор Небригић	Сајевић.
Марица, његова жена	Ј. Поповићева.
Семковић, племић и спахија	Недељковић.
Перишић	Станчић.
Полексија Радојевића	Ј. Маринковићка.
Јеврем Кључаревић	Зорић.
Милица, његова кћи	Л. Хаџићева.
Марко, семковићев стари слуга	Лузић.
Вратар у тамници	Пешић.
Пандур	Петровић.

У среду 4. априла по други пут: „ЛОВУДСКА СИРОТИЦА.“ Драма у 4 раздела, од Ш. Бирхофајферове, превео А. Мандровић.

Улазнице се продају у писарници позоришној (стану матичином) од 9—12 пре подне и од 3—5 сахата после подне, а после на каси.

Поједини бројеви овога листа продају се обдан по 5 новч. а. вр. у српској народној задружној штампарији, у позоришној писарници и увече на каси.

Од „Зборника позоришних дела“ изашло је досад шест свезака. У првој је свесци „Школски надзорник“, у другој „Шаран“, у трећој „Честитам“ и „Француско-пруски рат“, у четвртој „Краљева сеја“ у петој „Максим Прнојевић“, а у шестој „Избирачица.“ Прве две свеске стоје 20 новч., трећа и шеста 30 новч., четврта 50 новч., а пета 40 новч. а. вр.

ПОЧЕТАК У 7 И ПО А СВРШЕТАК У 10 САХАТА.